

Рибалка О.В.

Черкаський факультет Національного Університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент кафедри спеціально-правових дисциплін

ЗНАЧЕННЯ СУДУ ЯК СУБ'ЄКТУ ДОКАЗУВАННЯ В АСПЕКТІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Визначення процесуального становища суду як суб'єкта доказування в кримінальному судочинстві є, вочевидь, найбільш складним питанням сучасної доктрини доказового права.

У теорії кримінального процесу з цього приводу висловлені різні позиції.

Як зазначає В.Ю. Шепітько, судова реформа в Україні ставить своєю метою позбавити суд від виконання будь-яких функцій обвинувачення. Суд повинен вислухати думки сторін, що змагаються (державного обвинувачення і захисту), про доведеність обвинувачення, перевірити наявні у справі докази (Шепітько В. Ю. Криміналістика: [курс лекцій] / В. Ю. Шепітько. - Х. : Одиссей, 2003. - 352 с.).

Аналізуючи проблему участі суду в доказуванні, А.Р. Белкін зазначає про те, що суд стоїть над сторонами в процесі, він судить, а не доказує. Лише в судовому слідстві йому належить функція дослідження і оцінки наданих сторонами доказів, однак реалізація цієї функції ще не означає участі в доказуванні, оскільки суд не повинен збирати докази, тобто формувати доказову базу обвинувачення чи захисту (Белкін А. Р. Теория доказывания: [научно-методическое пособие] / Белкин А. Р. - Москва : НОРМА, 1999. - 418 с.).

Враховуючи досить широкі правові можливості суду по встановленню обставин події, варто погодитись з С.М. Стахівським щодо непослідовності законодавця в частині позбавлення суду обов'язку вжиття заходів до всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин справи. Як зазначає автор, навіть, якщо суд не повинен збирати докази, то перевірити і оцінити їх - його обов'язок, оскільки він має прийняти обґрунтоване і законне рішення у справі (А як же суд може це зробити, проігнорувавши вимогу закону щодо всебічного, повного і об'єктивного дослідження усіх обставин справи. (Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : [монографія]. - К., 2005. - 272 с.).

На наш погляд, правосуддя не може обмежуватись інтуїцією або простою констатацією неспроможності чи нездатності сторін до переконання у правовому змаганні.

Формуючи докази, суд повинен, на наш погляд, володіти достатньою автономією, щоб бути незалежним від сторін у прийнятті рішень про необхідність отримання додаткових даних про обставини в справі для того, аби повно і всебічно з'ясувати їх сутність. До такої автономії суду має бути включений і визначений ним ступінь своєї активності при дослідженні обставин кримінальної справи (Козлов М. А. Суд как субъект доказывания в уголовном процессе ФРГ / М. А. Козлов // Проблемы развития уголовно-процессуального законодательства на современном этапе. - Самара, 2002. - С. 174-178.).

Основним обмежувачем активності суду в процесі доказування є встановлені законом межі судового розгляду. Відповідно до ч. 1 ст. 275 КПК України розгляд справи провадиться тільки відносно підсудних і тільки в межах пред'явленого їм обвинувачення.

Водночас, варто зауважити, що проблема активності суду в дослідженні обставин справи не повинна вичерпуватись визначенням його повноважень на етапі судового слідства.

Так, відповідно до ч. 3 ст. 62 Конституції України обвинувачення не може ґрунтуватись на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Це конституційне положення вже давно вимагає встановлення у кримінально-процесуальному законі процедури визнання окремих доказів недопустимими і їх виключення з системи доказів у справі.

Враховуючи, що в чинному КПК України відсутня норма, яка б встановлювала чіткі критерії допустимості доказів, врегулювала б процедуру визнання доказів недопустимими і їх виключення зі справи, ці питання розкриваються й досліджуються переважно в теорії і науці кримінального процесу.

У проєкті нового КПК України (реєстр. № 9700), поданий Президентом України, (ст.84) передбачено, що доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Відповідно до ст. 87 недопустимими є докази, отримані внаслідок суттєвого порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок суттєвого порушення прав та свобод людини.

На наш погляд, запровадження в ранг конституційного положення змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (п. 4 ст. 129 Конституції України) встановлює роль суду як неупередженого арбітра у вирішенні правового спору сторін, що повинно ставити достатні межі його активності в процесі доказування.